

S kulturními odlišnostmi (a následnými nepochopeními) jsme se nejspíš setkala většina z nás. A když ne, tak možná v rámci rodin u odlišností ve zvycích? Třeba první společné Vánoce dvou partnerů/čerstvých manželů? Nastrojit stromeček před Štědrým dnem, nebo až 24. 12.?

(vše vymyšleno) „Cože? Už na advent? To je přece blbost, to se okouká! My to dělávali až... „

„No moment, a kdy jako když ne na advent?“

„No na Štědrý den, ráno, tak jsme to dělávali my doma, všichni jsme se na to těšili...“

„Notovížejo! Na Štědrý den budu mít frmol, chápeš, salát, kapr a zase budu určitě muset uklízet ten tvůj bordel... A navíc od 1. ledna se začíná nanovo, to musí být všechno vánoční pryč, takže... to jako chceš říct, že budeme mít stromek jen 6 dní?! 6 dní?! My jsme tehdy doma vždycky začínali zdobit už...“

“Počkej, to jako budem 1. ledna už uklízet všechno vánoční? A proč jako? Ježíš, a nechystáš se strkat ty smradlavý šupiny pod stůl, že ne? To je už snad přežitek, to nedělali už ani mí rodiče!“

U těch kulturních se to týká už větší skupiny lidí. Jako neslyšící s nimi mám bohaté zkušenosti, nejbouřlivější střety jsem si prožila na gymplu. Vše mi připadalo neosobní, anonymní, neustále jsem na někoho sahala, nakonec jsem chodila vždy s rukama v kapsách, byla jsem příliš přímá a nebrala si servítky, nechávala jsem ve třídě cenné věci, o které jsem pak přišla, nezdravila jsem vyučující, když se na mě zrovna nedívali, neoslovovala jsem vyučující (ale dobíhala je a zase na ně šahala), ani v mailech, psala jsem „Milá Marešová,...“. Při čtení textu o „jazykových failech“ jsem si znovu připomněla jednu svou situaci – neurologická konference, 200 lidí, já přednáším, do prezentace jsem napsala titulky. U jednoho slajdu, který měl vysvětlit, že u této části neurologického testu je potřeba v případě neslyšících pacientů použít prstovou abecedu, jsem v titulcích chtěla zkrátit prstovou abecedu, která se tam neustále opakovala, a tak jsem tam měla: „(...) je potřeba to vyprstít“. Téměř všichni v sále se zlomili v pase, hlavy byly kolenou, ramena se otřásala smíchem a já vůbec nechápala, co se stalo.

Překladatelka dr. Pošustová jednou řekla, že překladatel je „jen nástrojem, a nekládá do textu nic svého. Pouze převádí autorovy myšlenky a sám zůstává nenápadný. Jako když převádíte klavírní partituru třeba na trubku: Cílový jazyk může mít úplně jiné vyjadřovací prostředky, ale výsledný text musí být pořád stejná „skladba“. To hovořila o překladu. Do určité míry to bude platit i o tlumočnících. Budou tam ale asi určité rozdíly, musí například počítat s „kulturními shifty“ a umět je velmi rychle převádět. Říkala jsem si, jestli to není v případě neslyšících lidí o něco náročnější, neboť většina lidí nebere české neslyšící lidi jako cizince, jako někoho, kdo by mohl mít jiné kulturní zvyky. (Možná by na pohovoru lépe pochopili kulturní odlišnost Indiána, pokud by věděli, že celý život vyrostl v pralese a před několika měsíci se přestěhoval do Prahy.) Je také otázkou, kolik neslyšících lidí si je skutečně vědomo, že slyšící lidé mohou mít skutečně kulturní odlišnosti.

Tlumočnick ČZJ se vlastně často dostává do situace, kdy je na hranici mezi tím „vše přetlumočit tak, jak říká neslyšící“ (a třeba se snažit o „zjemňující“ úvodní fráze), nebo „výrazně překopat i obsah“.

V našich nejtajnějších snech by asi byl tlumočnick tím, kdo by to řekl tak, jako kdyby žádné rozdíly neexistovaly, jako kdybychom komunikovali se slyšícím člověkem, co je „kulturně neslyšící“. Byl by tím, který by uměl „překopat obsah“ tak, abychom to my nepoznali a zároveň aby byl záměr komunikace z obou stran naplněn.

Realita je však taková, že tlumočnick nemá na nočním stolku věšteckou kouli, ani nedisponuje schopností číst myšlenky (tedy možná většina). Pokud se tedy snažil vždy překopávat obsah, myslím, že by se mohlo občas stát, že mu naopak uškodí. Tady je pak otázka, na kom leží ta zodpovědnost.

Asi není jednoduché stanovit hranici... vlastně je otázka, zda nějaká pevná existuje. Možná jsou na obou stranách jen někde určité pevné mantinely, přes „které nikdy za žádné situace“. Myslím ale, že rozpětí obou mantinelů je poměrně široké a to, kde mezi nimi se tlumočnick bude pohybovat, je asi – kromě komunikační situace jako takové a „typu“ klienta – na jeho empatii, „selském rozumu“ a v neposlední řadě asi i zkušenostech.

Na ostatních – na nás neslyšících, na organizacích, na vzdělávání neslyšících atd. – je asi potom ta osvěta a případně nějaké workshopy, semináře, akce... o kulturních rozdílech slyšících lidí, o tom, co „dělat a nedělat“ na pohovorech ve firmách, kde pracují slyšící lidé, o tom, jak to „funguje u lékařů“, o kulturních odlišnostech neslyšících pacientů/uchazečů/klientů atd.